

Byla C-293/24**Prašymo priimti prejudicinį sprendimą santrauka pagal Teisingumo Teismo procedūros reglamento 98 straipsnio 1 dalį****Gavimo data:**

2024 m. balandžio 23 d.

Prašymą priimti prejudicinį sprendimą pateikęs teismas:

Supremo Tribunal de Justiça (Portugalija)

Nutarties dėl prašymo priimti prejudicinį sprendimą priėmimo data:

2024 m. kovo 13 d.

Ieškovai pirmojoje instancijoje ir kasatoriai:

João Filipe Ferreira da Silva e Brito ir kt.

Atsakovė ir kita kasacinio proceso šalis:

Estado Português (Portugalijos valstybė)

Bylos dalykas

Pagrindinėje byloje nagrinėjamas ieškinys dėl pripažinimo, kuriuo ieškovai pirmojoje instancijoje ir kasatoriai (toliau – ieškovai), buvę oro linijų bendrovės AIA darbuotojai, prašo pripažinti Portugalijos valstybės (toliau – atsakovė) deliktinę civilinę atsakomybę dėl teismo padarytos klaidos. Ieškovai teigia, kad 2009 m. vasario 25 d. *Supremo Tribunal de Justiça* sprendimas, priimtas byloje, kurioje jie ginčijo jų kolektyvinį atleidimą iš darbo 1993 metais, yra akivaizdžiai neteisėtas, nes (i) grindžiamas klaidingu sąvokos „verslo perdavimas“ pagal Direktyvą 2001/23/EB aiškinimu ir (ii) juo pažeista pareiga pateikti Teisingumo Teismui prašymą priimti prejudicinį sprendimą dėl šios sąvokos išaiškinimo pagal Sąjungos teisę.

Prašymo priimti prejudicinį sprendimą dalykas ir teisinis pagrindas

Direktyvoje 2001/23/EB vartojamos sąvokos „verslo perdavimas“ aiškinimas – Galutinės instancijos nacionalinio teismo pareigos pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą pagal SESV 267 straipsnį apimtis.

Nurodytos Sąjungos teisės nuostatos

1977 m. vasario 14 d. Tarybos direktyva 77/187/EEB dėl valstybių narių įstatymų, skirtų darbuotojų teisių apsaugai įmonių, verslo arba įmonių ar verslo dalių perdavimo atveju, suderinimo (OL L 61, 1977 p. 26) ir 2001 m. kovo 12 d. Tarybos direktyva 2001/23 dėl valstybių narių įstatymų, skirtų darbuotojų teisių apsaugai įmonių, verslo arba verslo dalių perdavimo atveju, suderinimo (OL L 82, 2001, p. 26; 2004 m. specialusis leidimas lietuvių k., 5 sk., 4 t., p. 98): 1 straipsnio 1 dalis, 3 straipsnio 1 dalis ir 4 straipsnis.

Nacionalinės teisės nuostatos

Lei n.º 67/2007 – Regime da Responsabilidade Civil Extracontratual do Estado e demais Entidades Públicas (Įstatymas Nr. 67/2007 dėl valstybės ir kitų viešųjų subjektų civilinės deliktinės atsakomybės tvarkos, *Diário da República*, 1 serija, Nr. 251/2007, 2007 m. gruodžio 31 d.)

– 13 straipsnyje („Atsakomybė dėl teismo padarytos klaidos“) numatyta, kad valstybė civilinės atsakomybės tvarka atsako už žalą, atsiradusią dėl akivaizdžiai Konstitucijos neatitinkančių arba neteisėtų arba nepagrįstų sprendimų, kuriuos teismas priėmė visiškai neteisingai įvertinęs faktines aplinkybes.

Decreto-Lei n.º 64-A/89, que aprova o regime jurídico da cessação do contrato individual de trabalho, incluindo as condições de celebração e caducidade do contrato de trabalho a termo (Dekretas-įstatymas Nr. 64-A/89, kuriuo patvirtinama individualių darbo sutarčių nutraukimo teisinė tvarka, įskaitant terminuotų sutarčių pasirašymo ir pabaigos sąlygas, *Diário da República*, I Serija, Nr. 48/1989, 2 priedas, 1989 m. vasario 27 d.; toliau – LCCT)

– 23 straipsnyje („Darbuotojų teisės“), esančiame V skyriaus „Darbo sutarčių nutraukimas įmonėse sumažinus darbo vietų skaičių dėl struktūrinių, technologinių arba konjunktūrinių priežasčių“ I skirsnyje „Kolektyvinis atleidimas iš darbo“ numatyta, kad (1 dalis) darbuotojai, kurių sutartis nutraukiama dėl kolektyvinio atleidimo iš darbo, turi teisę į kompensaciją, kad (2 dalis) per išankstinio įspėjimo laikotarpį darbuotojas gali nutraukti sutartį be poveikio jo teisei į kompensaciją ir kad (3 dalis) tokios kompensacijos išmokėjimas prilygsta sutikimui būti atleistam iš darbo.

Decreto-Lei n.º 49408, Regime Jurídico do Contrato Individual de Trabalho (Dekretas-įstatymas Nr. 49408 dėl individualią darbo sutartį reglamentuojančios tvarkos; *Diário do Governo*, I serija, 1 priedas, 1969 m. lapkričio 24 d.; toliau – LCT):

– 37 straipsnyje („Verslo perdavimas“) iš esmės numatyta, kad darbdavio statusas pereina verslo perėmėjui, išskyrus atvejus, kai prieš perdavimą darbo sutartis nustojo galioti arba kai perdavėjas ir perėmėjas susitaria, kad darbuotojai tęs darbą kitoje įmonėje.

Susiklostant faktinėms aplinkybėms galiojusios redakcijos *Código das Sociedades Comerciais* (Komerčių bendrovių kodeksas), patvirtinto *Decreto-Lei n.º 262/86* (*Diário da República*, I Serija, Nr. 201/1986, 1986 m. rugsėjo 2 d.),

- 152 straipsnyje („Likvidatorių pareigos, įgaliojimai ir atsakomybė“) numatyta, kad akcininkų sprendimu (i) likvidatorius gali būti įgaliojamas laikinai tęsti ankstesnę įmonės veiklą, parduoti visą bendrovės turtą ir perleisti jos verslą (ii) ir šis likvidatorius turės įvykdyti neužbaigtas užduotis, įmonės prievolinius įsipareigojimus ir padengti įmonės įsiskolinimus.

Prašymą priimti prejudicinį sprendimą teikiančio teismo nurodyta Teisingumo Teismo jurisprudencija

Dėl Sąjungos valstybių narių civilinės deliktinės atsakomybės už Sąjungos teisės pažeidimą:

- 1991 m. lapkričio 19 d. Sprendimas *Francovich ir kt.* (C-6/90 ir C-9/90, EU:C:1991:428)
- 1996 m. kovo 5 d. Sprendimas *Brasserie du pêcheur ir Factortame* (C-46/93 ir C-48/93, EU:C:1996:79, 87 punktas)
- 1996 m. kovo 26 d. Sprendimas *British Telecommunications* (C-392/93, EU:C:1996:131)
- 1996 m. gegužės 23 d. Sprendimas *Hedley Lomas* (C-5/94, EU:C:1996:205)
- 1996 m. spalio 8 d. Sprendimas *Dillenkofer ir kt.* (C-178/94, C-179/94 ir C-188/94–C-190/94, EU:C:1996:375)
- 1998 m. balandžio 2 d. Sprendimas *Norbrook Laboratories* (C-127/95, EU:C:1998:151)
- 1999 m. birželio 1 d. Sprendimo *Konle*, (C-302/97, EU:C:1999:271, 53 punktas)
- 2000 m. liepos 4 d. Sprendimas *Haim* (C-424/97, EU:C:2000:357)
- 2003 m. rugsėjo 30 d. Sprendimas *Köbler* (C-224/01, EU:C:2003:513)
- 2006 m. birželio 13 d. *Traghetti del Mediterraneo* (C-173/03, EU:C:2006:391)
- 2009 m. rugsėjo 3 d. Sprendimas *Fallimento Olimpiclub* (C-2/08, EU:C:2009:506)
- 2010 m. lapkričio 25 d. Sprendimas *Fuß* (C-429/09, EU:C:2010:717)
- 2013 m. kovo 14 d. Sprendimas *Leth* (C-420/11, EU:C:2013:166)

- 2015 m. rugsėjo 9 d. Sprendimas *Ferreira da Silva e Brito ir kt.* (C-160/14, EU:C:2015:56) (šis sprendimas paskelbtas atsakant į pagrindinėje byloje pirmąjį kartą pateiktą prašymą priimti prejudicinį sprendimą)
- 2016 m. liepos 28 d. Sprendimas *Tomášová* (C-168/15, EU:C:2016:602)
- 2019 m. liepos 29 d. Sprendimas *Hochtief Solutions Magyarországi Fióktelepe* (C-620/17, EU:C:2019:630)
- 2020 m. kovo 4 d. Sprendimas *Telecom Italia* (C-34/19, EU:C:2020:148)

Dėl sąvokos „verslo perdavimas“ atsižvelgiant į 2009 m. vasario 25 d. egzistavusią Teisingumo Teismo jurisprudenciją, t. y. tą dieną, kai *Supremo Tribunal de Justiça* paskelbė sprendimą, kuriame tariamai padarė klaidą

- 1994 m. balandžio 14 d. Sprendimas *Schmidt / Spar- und Leihkasse der früheren Ämter Bordesholm, Kiel und Cronshagen* (C-392/92, EU:C:1994:134)
- 1997 m. kovo 11 d. Sprendimas *Süzen / Zehnacker Gebäudereinigung Krankenhausservice* (C-13/95, EU:C:1997:141)
- 1998 m. gruodžio 10 d. Sprendimas *Hidalgo ir kt.* (C-173/96 ir C-247/96, EU:C:1998:595)
- 2001 m. sausio 25 d. Sprendimas *Liikenne* (C-172/99, EU:C:2001:59)
- 2003 m. lapkričio 20 d. Sprendimas *Abler ir kt.* (C-340/01, ECLI:EU:C:2003:629)
- 2005 m. gruodžio 15 d. Sprendimas *Güney-Görres ir Demir* (C-232/04 ir C-233/04, EU:C:2005:778)

Glaustas proceso, per kurį ginčytas kolektyvinis atleidimas iš darbo, ir proceso pagrindinėje byloje aprašymas

Procesai, per kuriuos ginčytas kolektyvinis atleidimas iš darbo (1993–2009 m.)

Procesų, per kuriuos ginčytas kolektyvinis atleidimas iš darbo, faktinės aplinkybės

- 1 Ieškovai buvo *Air Atlantis, SA* (toliau – AIA), 1985 m. įsteigtos ir veikusios nereguliariojo oro susisiekimo sektoriuje bendrovės, darbuotojai.
- 2 1993 m. vasario 19 d. visuotiniam akcininkų susirinkimui priėmus sprendimą, 1993 m. balandžio 19 d. notaro aktu AIA buvo likviduota.
- 3 Oro transporto bendrovė *TAP Air Portugal* (toliau – TAP) dalyvavo visuotiniame susirinkime kaip didžiausioji akcininkė.

- 4 1993 m. vasario 26 d. AIA išsiuntė darbuotojams pranešimą apie kolektyvinį atleidimą nuo 1993 m. balandžio 30 d. Visi darbuotojai, išskyrus vieną, sutiko, kad jiems būtų išmokėta teisėtai priklausanti kompensacija.
- 5 Tuo metu darbuotojai manė, kad įmonės uždarymo priežastis buvo AIA ekonominė, finansinė ir veiklos padėtis ir kad kolektyvinis atleidimas buvo neišvengiamas dėl padėties tarptautinio oro transporto sektoriuje, susidariusios dėl bendros krizės, kilusios dėl Persijos įlankos karo.
- 6 Tik po atleidimo iš darbo darbuotojai sužinojo, kad kai kurie AIA orlaiviai buvo perduoti TAP ir kad TAP pradėjo vykdyti užsakomuosius skrydžius iki tol AIA vykdytais maršrutais.
- 7 Nuo 1993 m. gegužės 1 d. TAP pradėjo vykdyti dalį užsakomųjų skrydžių, dėl kurių AIA buvo sudariusi sutartis 1993 m. gegužės 1 d.– spalio 31 d. laikotarpiui (toliau – vasara IATA 93); tos sutartys sudarytos iki AIA likvidavimo.
- 8 TAP naudojo dalį įrangos, kurią savo veikloje naudojo AIA, konkrečiai keturis orlaivius, biuro įrangą ir orlaiviuose naudojamus indus.
- 9 Į tai, kad TAP naudojo biuro ir kitą įrangą buvo atsižvelgta likviduojant AIA, turint omenyje, kad TAP buvo didžiausioji akcininkė ir kreditorė.
- 10 TAP pradėjo naudoti keturis orlaivius, nes jų grąžinimas nepasibaigus nuomos sutartims būtų reiškęs, kad nuomininkė, t. y., AIA, būtų turėjusi sumokėti nuomotojui visą nuomos mokestį, mokėtiną iki sutarties termino pabaigos.
- 11 Atsižvelgiant į tai, kad vieną iš orlaivių TAP buvo pernuomojusi AIA ir kad, kiek tai susiję su kitais trimis orlaiviais, TAP buvo piniginių įsipareigojimų pagal AIA nuomos sutartis garantas, TAP užtikrino atitinkamų nuomos įmokų mokėjimą ir prisiėmė nuomininkės statusą pagal sutartis.
- 12 TAP kurią laiką nekeitė įrangos spalvų ir logotipo, todėl skrydžiai buvo vykdomi naudojant AIA spalvas ir logotipą.
- 13 Keturi orlaiviai, kuriais disponavo TAP, laipsniškai grąžinti nuomotojams (1998–2000 metais).
- 14 Tam, kad išvengtų nuostolių dėl neįvykdytų įsipareigojimų pagal AIA ir kelionių organizatorių jau pasirašytas sutartis (jose buvo numatyta, kad AIA turėtų mokėti dideles kompensacijas už nevykdymą), TAP vykdė skrydžius vasarą IATA 93.
- 15 Vykdoma šiuos užsakomuosius skrydžius, dėl kurių sutartis buvo sudariusi AIA, TAP daugiausia naudojo keturis orlaivius, kuriais ji disponavo, ir rečiau savo pačios orlaivius ir įgulas.
- 16 Nuo 1993 m. gegužės 1 d. TAP, kuri išimtinai vykdė reguliarųjį oro susisiekimą, be to, kad užtikrino dalį AIA skrydžių vasarą IATA 93, pradėjo vykdyti veiklą

užsakomųjų skrydžių rinkoje (ko iki tol nedarė, tai buvo įprastiniai AIA maršrutai), pavyzdžiui, 1994 m. kovo–balandžio mėn. įvykdė 15 užsakomųjų skrydžių.

- 17 1994 m. vasarą TAP pati sudarė sutartis dėl užsakomųjų skrydžių ir juos tiesiogiai planavo su rinkoje veikiančiais kelionių organizatoriais.
- 18 TAP prieš AIA likvidavimą ir uždarymą pradėjo tris pilotų rengimo mokymus, kurie buvo užbaigti. Be to, TAP iki AIA likvidavimo pradėjo kitą naujų pilotų rengimo mokymą, kurį tęsė ir po šio likvidavimo.
- 19 Dvi darbuotojas, kurias TAP anksčiau buvo delegavusi dirbti į AIA komercijos skyrių, po AIA likvidavimo TAP perkėlė į savo komercijos skyrių ir joms pavedė vykdyti funkcijas, susijusias su nereguliais skrydžiais ir sutartimis dėl užsakomųjų skrydžių vasarą IATA 93.

Bylą, kuriose ginčytas kolektyvinis atleidimas iš darbo, nagrinėjimas pirmojoje ir antrojoje instancijose

- 20 1993 ir 1994 m. buvę AIA darbuotojai kolektyvinį atleidimą ginčijo *Tribunal de Trabalho de Lisboa* (Lisabonos darbo teismas). Savo ieškiniuose jie konkrečiai prašė kolektyvinį atleidimą pripažinti neteisėtu, juos įdarbinti TAP paisant jų darbo stažo ir kategorijos ir priteisti darbo užmokestį už visą neteisėto atleidimo iš darbo laikotarpį.
- 21 2007 m. vasario 6 d. sprendime *Tribunal do Trabalho de Lisboa* pareiškė, kad įvykdytas „verslo perdavimas“ ir įpareigojo TAP perimti darbuotojus, paisant jų darbo stažo, taip pat atlyginti atsiradusią žalą ir negautas pajamas.
- 22 Tuometinės atsakovės ir kai kurie ieškovai *Tribunal de Trabalho de Lisboa* sprendimą apskundė *Tribunal da Relação de Lisboa*.
- 23 2008 m. sausio 16 d. *Tribunal da Relação de Lisboa* panaikino skundžiamo sprendimo dalį, susijusią su ieškovų perėmimu ir atsiradusios žalos bei negautų pajamų atlyginimu, ir taip atleido atsakoves nuo reikalavimų tenkinimo. Šis sprendimas tik nebuvo susijęs su vieninteliu darbuotoju, kuris nesutiko, kad jam būtų sumokėta kompensacija.
- 24 Ieškovai dėl šio sprendimo pateikė kasacinį skundą *Supremo Tribunal de Justiça*.

Argumentai, kuriuos ieškovai pateikė Supremo Tribunal de Justiça byloje, kuriose ginčijo kolektyvinį atleidimą iš darbo

- 25 Ieškovai iš esmės teigė, nors nurodytas kolektyvinio atleidimo iš darbo pagrindas buvo galutinis įmonės uždarymas, tikrasis TAP tikslas buvo perimti iki tol AIA vykdytą veiklą užsakomųjų skrydžių rinkoje.

- 26 Todėl jie teigė, kad faktinės aplinkybės turėtų būti kvalifikuojamos kaip verslo perdavimas, o ne kaip galutinis įmonės uždarymas.
- 27 Jie taip pat nurodė valios trūkumą, kiek tai susiję su sutikimu, kad už kolektyvinį atleidimą iš darbo būtų sumokėta kompensacija, teigdami, kad sutikimas gauti kompensaciją netrukdyt jiems ginčyti atleidimo iš darbo.
- 28 Ieškovų teigimu, įmonės likvidavimo procedūra netrukdo perduoti verslo, nes tam, kad įvyktų tas perdavimas pakanka, kad asmuo tęstų įmonės vykdytą veiklą ar jos dalį.
- 29 Konkrečiu atveju ieškovai teigė, kad veiklos tęstinumas buvo įrodytas, nes (i) TAP perduotas beveik visi AIA materialiniai ištekliai ir orlaiviai; (ii) kai kurie darbuotojai, užėmę komercinio valdymo pareigas AIA, pradėjo tas pareigas eiti TAP; (iii) TAP tam tikrą laikotarpį naudojo AIA logotipus ir spalvas; (iv) TAP vykdė užsakomuosius skrydžius, dėl kurių sutartis sudarė AIA; (v) TAP išsaugojo užsakomųjų skrydžių maršrutus ir šios veiklos vykdymą, taip pat tos veiklos tikslinę rinką, o tai lėmė klientų perėmimą; (vi) nebuvo svarbu, kad AIA negalėjo perduoti savo licencijos vykdyti nereguliuosius skrydžius, nes TAP turėjo reikiamą licenciją juos vykdyti; (vii) nebuvo svarbi aplinkybė, kad verslas buvo siejamas su licencija ir kad dėl to negalėjo būti perleistas kaip veikiantis verslas, nes verslo perdavimas, vertinant iš darbo teisės perspektyvos, neprilygsta veikiančio verslo perdavimui, kuris yra vien komercinis sandoris.
- 30 Šių faktinių aplinkybių pakanka, kad būtų galima teigti, jog įvykdytas verslo perdavimas, nes perėmėja TAP perėmė su darbo sutartimis susijusią padėtį (tiek darbdavio, tiek darbuotojų).
- 31 AIA turto ir įrangos perleidimas TAP iš tikrųjų buvo verslo perdavimas, užmaskuotas kaip „turto pardavimas pagal buhalterinę vertę“.
- 32 Be to, buvo tiesioginis nesuderinamumas su Teisingumo Teismo jurisprudencija ir direktyvomis 77/187 ir 2001/23, konkrečiai dėl to, kad 2018 m. sausio 16 d. *Relação de Lisboa* sprendime jokios reikšmės neteikta tam faktui, kad verslo perdavimas galėjo būti vykdomas keliais etapais, taip pat netaikytas mažiau formalus ir daugiau praktiškas tos sąvokos supratimas, kurio reikalaujama pagal doktriną ir Sąjungos jurisprudenciją.
- 33 Ieškovai taip pat teigė, kad būtent pati TAP, kaip didžiausioji akcininkė, sušaukė neeilinį AIA visuotinį susirinkimą, kurio darbotvarkėje buvo vienintelis punktas: sutarimas dėl pastarosios veiklos nutraukimo. Taigi tik TAP turėjo atsakyti už jos pasiūlymo patvirtinimo pasekmes, nes dėl tariamo negalėjimo vykdyti užsakomuosius skrydžius, dėl kurių buvo sudarytos sutartys, ir atitinkamai AIA finansinės padėties pablogėjimo, TAP sprendimas buvo savanoriškas, sąmoningas ir teisėtas.
- 34 Ieškovai taip pat teigė, kad LCCT 23 straipsnio 3 dalis yra nesuderinama su direktyvų 77/187 ir 2001/23 4 straipsnio 1 dalimi. Iš tikrųjų, kaip pareiškė

Tribunal do Trabalho de Lisboa, tai, kad darbuotojai sutiko, jog jiems būtų išmokėta kompensacija, jiems netrukdyt ginčyti kolektyvinio atleidimo iš darbo, nes toks sutikimas buvo su valios trūkumais, kiek tai susiję su motyvais.

- 35 Jų nuomone, nacionalinio teismo, kaip Sąjungos teismo, vaidmuo reiškia, kad jis netaiko nacionalinės teisės normos, kuri nesuderinama su tiesiogiai taikytina Sąjungos teisės norma, kaip kad yra LCCT 23 straipsnio 3 dalyje įtvirtintos prezumpcijos atveju, atsižvelgiant į Direktyvos 77/187 ir Direktyvos 2001/23 4 straipsnį.
- 36 Ieškovai taip pat teigė, kad AIA tiesiog tapo TAP dalimi, nes ši, likviduodama AIA ir perduodama sau jos verslą, įvykdė „piktinaudžiavimą teisiniu subjektiškumu“, kad pasiektų įstatymo neleistinus tikslus, t. y. atleistų darbuotojus iš darbo.
- 37 Kai kurie ieškovai taip pat nurodė, kad egzistavo grupės *de facto* santykiai. Jų teigimu, TAP, kaip patronuojančioji bendrovė, tapo didžiausia AIA akcininke, siekdama perimti jos kontrolę ir įgyti įgaliojimus likviduoti AIA progai pasitaikius – tai ji ir padarė sušaukdama visuotinį akcininkų susirinkimą, kuriuo sprendimu likvidavo AIA.

2009 m. vasario 25 d. Supremo Tribunal de Justiça sprendimo motyvai

- 38 2009 m. vasario 25 d. sprendime *Supremo Tribunal de Justiça* pripažino, kad remiantis faktinėmis aplinkybėmis nebuvo galima daryti išvados, jog iš AIA į TAP buvo perkeltas pakankamai svarbus organizuotas gamybos veiksmų rinkinys, suteikiantis pagrindą savarankiškai vykdyti nereguliariojo susisiekiimo veiklą.
- 39 Nagrinėdamas nustatytas faktines aplinkybes *Supremo Tribunal de Justiça* nusprendė, kad po AIA turto likvidavimo etapo TAP neįsteigtas padalinys, kurio tikslas būtų tiesiogiai ir savarankiškai tęsti anksčiau AIA vykdytą užsakomųjų skrydžių veiklą.
- 40 Pirma, jokia formali perdavimo operacija tarp AIA ir TAP neįvyko, ir, antra, nebuvo ir atskirų nepriklausomų elementų *de facto* perdavimo, t. y. elementų, kuriuos vėliau pertvarkius TAP būtų atsiradęs atskiras nepriklausomas padalinys.
- 41 *Supremo Tribunal de Justiça* teigimu, nagrinėjamoje byloje nebuvo jokių požymių, kad TAP struktūroje yra užsakomųjų skrydžių veiklai skirtas ir šiam tikslui savarankiškai organizuotas padalinys. Taigi faktinės aplinkybės neleido tvirtinti, kad TAP buvo fiziškai perduotas koks nors AIA ekonominis vienetas, kaip tai suprantama pagal LCT 37 straipsnį ir Direktyvą 2001/23.
- 42 Siekdamas pagrįsti šią išvadą dėl įvairių faktinių duomenų *Supremo Tribunal de Justiça* iš esmės pažymėjo, kad:

- buvo labai svarbu, kad TAP naudojo keturis AIA orlaivius pagal likviduojant pasirašytą susitarimą, kuriuo siekta sumažinti kreditorių, įskaitant TAP, nuostolius;
- buvo kalbama apie veiksmus, kuriais siekta panaudoti likviduotos įmonės turta jos kreditorių naudai ir vykdant teisės aktuose nustatytas likvidatorių pareigas;
- orlaiviai nedarant skirtumo naudoti reguliariajam ir nereguliariajam susisiekimui vykdyti ir gražinti nuomotojams pasibaigus nuomos sutartims, taigi TAP juos naudojo ribotą laikotarpį;
- todėl tai, kad TAP pradėjo naudoti šiuos orlaivius sumokėjusi nuomos mokesčių 1993 m., neatskleidė jos ketinimo užsiimti užsakomųjų skrydžių veikla ir to nepakako tvirtinti, kad ši veikla buvo vykdoma savarankiškai.
- 1993 m. skrydžiai buvo vykdomi siekiant įvykdyti įsipareigojimus, prisiimtus vykstant AIA likvidavimo procedūrai ir siekiant išvengti žalos, kuri galėjo atsirasti neįvykdžius su ja pasirašytų sutarčių, tačiau nebuvo galima nustatyti, kad būtų egzistavęs savarankiškas ekonominis vienetas, kuris TAP būtų vykdęs nereguliariojo oro susisiekimą veiklą;
- TAP, kaip didžiausioji AIA kreditorė, buvo ypač suinteresuota užkirsti kelią šių sutarčių nevykdymui, nes dėl jo būtų reikėję sumokėti labai dideles kompensacijas, atsižvelgiant į tai, kad ji turėjo galimybę pati įvykdyti šias sutartis, nes tam turėjo išteklių, konkrečiai orlaivius, įgulas ir licenciją vykdyti užsakomuosius skrydžius;
- buvo nesuprantamas ieškovų argumentas, kad TAP negalėjo tuo metu tvirtinti, kad skrydžius vykdė siekdama išvengti didelių kompensacijų mokėjimo, nes AIA negalėjo vykdyti vasaros IATA 1993 plano dėl TAP sprendimo. TAP ėmėsi tinkamų veiksmų, vertinant iš ekonominės perspektyvos: pasiūlė likviduoti AIA, nes šios ekonominė veikla buvo nepelninga ir, vykstant likvidavimui, vykdė skrydžius, dėl kurių sutartys buvo pasirašytos anksčiau, siekdama išvengti didelių kompensacijų mokėjimo;
- kaip matyti iš Teisingumo Teismo jurisprudencijos, reikėjo įvertinti visas faktines aplinkybes, kurios galėjo privesti prie išvados dėl verslo perdavimo, kad būtų galima įvertinti jų įrodomąją galią;
- vykdydama 1994 m. skrydžius – dėl kurių TAP buvo tiesiogiai sudariusi sutartis su kelionių organizatoriais dėl maršrutų, kuriais skrydžių iki tol nevykdė – TAP vykdė veiklą, kurią lėmė dėl AIA veiklos nutraukimo atsiradusi laisva vieta rinkoje;
- Teisingumo Teismas, nagrinėdamas atvejus, kai įmonė tęsia iki tol kitos įmonės vykdytą veiklą, yra nusprendęs, jog „vien dėl šios aplinkybės“ negalima daryti išvados, kad įvyko ūkio subjekto perdavimas, nes „ūkio subjektas neturėtų būti siejamas tik su jo vykdoma veikla“. Jo tapatybę lemia

taip pat kiti elementai, pvz., jo darbuotojai, valdymo organai, darbo organizavimas, veiklos metodai ir tam tikrais atvejais jo turimos veiklos vykdymo priemonės;

- argumentai dėl to, kad TAP naudojo AIA orlaiviuose naudotus indus ir įgulas, nėra svarbūs, nes į tai atsižvelgta likviduojant, be to, nebuvo įrodyta, jog šie indai ir įranga buvo skirti užsakomųjų skrydžių veiklai, todėl negalima teigti, kad jie buvo organizuoto turto ir asmenų, specialiai skirtų nereguliarinio susisiekimo veiklai vykdyti, komplekso dalis;
  - dėl dviejų darbuotojų išsaugojimo, tariamai rodančio ekonominio vieneto tapatybės išsaugojimą, pažymėtina, kad šias darbuotojas su TAP sąsiete darbo sutartis, taigi jos buvo TAP, o ne AIA, darbuotojos ir jas TAP komandiravo dirbti AIA. Iš tikrųjų tai nėra darbuotojų išsaugojimas. Darbuotojų grįžimą į TAP lėmė jų darbo sutarčių su darbdaviu vykdymas, o šių darbuotojų veikla TAP negali būti tapatinama su savarankišku ekonominiu vienetu, kurio paskirtis – vykdyti nereguliaruosius skrydžius;
  - apibendrinant reikia konstatuoti, kad nė viena nurodyta aplinkybė neleidžia pripažinti, kad buvo perduotas visas verslas ar jo dalis, nes bendrai įvertinus įrodymus negalima pripažinti, jog TAP struktūroje yra materialijų ir žmogiškųjų išteklių visuma, padedanti vykdyti užsakomųjų skrydžių veiklą ir todėl turinti organizacinį savarankiškumą, t. y. ūkio subjektas, kuris išlaiko savo tapatybę ir savarankiškai vykdo nereguliarųjų komercinių skrydžių veiklą TAP.
- 43 Gavęs kelių ieškovų prašymą kreiptis į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą – kai kurie iš jų pasiūlė konkrečius prejudicinius klausimus, visų pirma, susijusius su verslo perdavimo sąvoka, kaip ji suprantama pagal Direktyvą 77/187, ir LCT 37 straipsnio bei LCCT 23 straipsnio 3 dalies atitiktimi šiai direktyvai, *Supremo Tribunal de Justiça* nusprendė, kad:
- jis yra vienas iš nacionalinių teismų, kuriems tenka pareiga kreiptis su prašymu priimti prejudicinį sprendimą pagal EB 234 straipsnį (dabar SESV 267 straipsnis);
  - pareiga pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą atsiranda tik tuo atveju, kai nacionaliniai teismai mano, kad Sąjungos teisė ir jos išaiškinimas yra būtini siekiant išspręsti ginčą ir kai kyla abejonių dėl Sąjungos teisės normų aiškinimo;
  - net ir tokiomis aplinkybėmis ši pareiga nėra neribota, nes, net jei nuspręstų, kad iškeltas klausimas yra svarbus, *Supremo Tribunal de Justiça* gali neprivalėti kreiptis į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą;
  - pats Teisingumo Teismas aiškiai pripažino, kad tinkamas Sąjungos teisės taikymas gali būti toks akivaizdus, kad dėl to gali nekilti jokių pagrįstų

abejonių, kaip spręsti pateiktą klausimą, o tai lemia, kad nėra pareigos pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą;

- pareiga pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą kyla ne vien dėl to, kad proceso šalys išreiškia norą kreiptis į Teisingumo Teismą, kitaip kreipimasis virstų šalių teisių gynimo priemone, kuria gali pasinaudoti bylos šalys;
  - atsižvelgiant į nurodytų direktyvų turinį, Teisingumo Teismo pateiktą jų išaiškinimą ir į šios bylos ribas, nėra jokių pagrįstų abejonių, dėl kurių reikėtų pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą, nes nesvarbu, kad šioje byloje keliami klausimai nevisiškai sutampa su Teisingumo Teismui nurodytomis situacijomis;
  - Teisingumo Teismas jau turi didelę ir suformuotą jurisprudenciją dėl verslo perdavimo ir Direktyvoje 2001/23 konsoliduotos jo jurisprudencijoje įtvirtintos sąvokos;
  - šios sąvokos tapo tokios aiškios dėl Sąjungos ir nacionalinių teismų išaiškinimo, kad šiuo atveju nebūtina prieš tai konsultuotis su Teisingumo Teismu;
  - LCCT 23 straipsnio 3 dalies suderinamumo su Direktyvos 4 straipsniu klausimas negali būti prašymo priimti prejudicinį sprendimą dalykas, nes šis turi patekti į Teisingumo Teismo jurisdikcijos sritį, ir nacionalinis teismas negali pateikti prašymo priimti prejudicinį sprendimą dėl nacionalinės teisės išaiškinimo arba prašyti Teisingumo Teismo priimti sprendimą dėl vienos nacionalinės teisės nuostatos suderinamumo su kita Sąjungos teisės nuostata;
  - Teisingumo Teismo jurisdikcijai nepriklauso aiškintis, ar tam tikra Sąjungos teisės nuostata taikoma, ar netaikoma, įskaitant netiesiogiai, konkrečiai situacijai, kurią nagrinėja įvairūs valstybių narių teismai;
  - kad dėl to nebuvo tikslinga pateikti prašymą priimti prejudicinį sprendimą.
- 44 Dėl kolektyvinio atleidimo iš darbo teisėtumo *Supremo Tribunal de Justiça* iš esmės nusprendė, kad
- AIA, TAP ir likvidatorių komisijos atlikti veiksmai nutraukiant AIA veiklą ir likviduojant jos turtą negali būti prilyginti verslo perdavimui, kaip jis suprantamas pagal LCT 37 straipsnį, atsižvelgiant į Sąjungos teisės aktus ir jurisprudenciją;
  - todėl kolektyvinis ieškovų atleidimas, kurio pagrindinė priežastis – galutinis įmonės uždarymas, yra teisėtas;
  - TAP neperėmė AIA statuso pagal ją saistančias darbo sutartis su darbuotojais, įskaitant tą darbuotoją, kuris atsisakė, kad jam būtų išmokėta kompensacija;

- todėl, nesant verslo perdavimo, nebuvo taikoma nei Direktyvos 2001/23 4 straipsnio 1 dalies nuostata, susijusi su draudimu atleisti iš darbo tiesiogiai dėl perdavimo, nei jos 5 straipsnio 1 dalis, pagal kurią taip pat turi būti konstatuotas perdavimas;
  - kiek tai susiję su Direktyvos 2001/23 4 straipsnio 1 dalimi, bylos medžiagoje nėra nieko, kas įrodytų, jog atleidimas iš darbo buvo tiesiogiai pagrįstas neįrodytu perdavimo veiksmu, atsižvelgiant į tai, kad kolektyvinis atleidimas iš darbo buvo grindžiamas įmonės uždarymu, taigi tai yra valdymo sprendimas, pagrįstas svarbiu ekonominiu motyvu;
  - kiek tai susiję su Direktyvos 2001/23 5 straipsnio 1 dalimi, net jei likvidavimo atveju įmonės perdavimas būtų įvykęs, dėl tokio likvidavimo būtų buvę neįmanoma perduoti darbo sutarčių TAP ir tai būtų suderinama su AIA darbuotojų atleidimu iš darbo;
  - nors reikia nepamiršti, kad kolektyvinio atleidimo iš darbo teisiniai motyvai yra ekonominio pobūdžio ir kad teisminė kontrolė turi būti suderinta su laisve užsiimti verslu ir jį valdyti, buvo būtina pritarti motyvams, kuriais grindžiamas kolektyvinis atleidimas iš darbo.
- 45 Dėl argumentų, susijusių su Sąjungos teisės saugomų pagrindinių teisės principų pažeidimu, be kita ko, *favor laboratoris*, ir piktnaudžiavimu teise į kolektyvinį atleidimą iš darbo, *Supremo Tribunal de Justiça* nusprendė, kad:
- nustatytos faktinės aplinkybės neleidžia teigti, kad AIA piktnaudžiavo savo teise atleisti iš darbo, nes tas atleidimas buvo pateisinamas dėl įmonės uždarymo, o likvidavimas buvo grindžiamas dideliais ekonominiais sunkumais;
  - nutraukus įmonės veiklą, darbuotojų darbo sutarčių nutraukimas buvo visiškai suprantamas ir teisėtas;
  - nebuvo galima tvirtinti, kad įgyvendindama savo teisę į kolektyvinį atleidimą AIA tik ar visų pirma siekė pakenkti ieškovams;
  - niekas neparodė, kad atsakovės viršijo tai, ko reikalaujama paisant sąžiningumo, gerų papročių, socialinės ar ekonominės teisės į kolektyvinį atleidimą paskirties, ir tai padarė akivaizdžiai, tam, kad būtų galima pripažinti, jog pasinaudojimas ta teise buvo neteisėtas;
  - dėl TAP pozicijos siūlyti likviduoti AIA ir vykstant likvidavimui perimto turto, panaudoto jos pačios veiklai, reikia pažymėti, kad nenustatyta nieko, kas rodytų, kad TAP pasinaudojo ta aplinkybe, jog yra atskiras nuo AIA juridinis asmuo tam, kad pasiektų pagal įstatymą neleidžiamus tikslus;
  - TAP pasiūlymas likviduoti AIA buvo pagrįstas ir TAP neprisiėmė jokių darbo įsipareigojimų AIA įdarbintiems darbuotojams, todėl nebuvo galima teigti, kad ji norėjo išvengti šių nesamų įsipareigojimų. Visų pirma, kalbant apie

BOEING 737 maršrutus neįrodyta, kad jie buvo pradėti vykdyti jau likvidavus AIA;

- nebuvo įrodyta, kad būtent TAP inicijavo AIA likvidavimą ir kolektyvinį atleidimą iš darbo, siekdama vykdyti nereguliarų oro susisiekimą tokiomis sąlygomis, kokios egzistavo steigiant AIA, taip sumažindama to susisiekimo vykdymo išlaidas;
  - vertinant faktines aplinkybes nenustatyta nieko, kas leistų daryti išvadą, kad TAP pažeidė sąžiningumo reikalavimus, todėl negalima teigti, kad ji pasinaudojo juridinių asmenų atskyrimu tam, kad atliktų atleidimą iš darbo, kurio kitaip įstatymas neleido;
  - piktnaudžiavimą teisiniu subjektiškumu galima įvykdyti tik tada, kai tuo subjektiškumu neteisėtai ar piktnaudžiaujant naudojamosi siekiant pakenkti tretiesiems asmenims, t. y. kai įgyvendinant subjekcinę teisę neišvengiamai atsiranda rezultatas, kuris akivaizdžiai skiriasi nuo tikslo, dėl kurio įstatymas suteikė šią teisę. Nė vieno iš šių aspektų nenustatyta vertinant nustatytas nagrinėjamos bylos aplinkybes;
  - kadangi kolektyvinis atleidimas iš darbo buvo teisėtas, nereikėjo nagrinėti klausimų dėl ieškovų sutikimo gauti kompensaciją svarbos, dėl to, ar nuostata, pagal kurią kompensacijos sumokėjimas buvo siejamas su sutikimu būti atleistam iš darbo, atitiko Konstituciją, to, ar ieškovai galėjo remtis sutikimo pareiškimo negaliojimu ir to, ar buvo padaryta klaida dėl sandorio motyvų ir dalyko, dėl kurių darbuotojai nusprendė sutikti, kad jiems būtų išmokėta atitinkama kompensacija, taip pat nereikėjo nagrinėti klausimų dėl darbo užmokesčio už visą neteisėto atleidimo iš darbo laikotarpį, jei tas atleidimas iš darbo būtų buvęs neteisėtas, dydžio;
  - vadinasi, nereikėjo nagrinėti pateiktuose kasaciniuose skunduose pateiktų klausimų.
- 46 Todėl 2009 m. vasario 25 d. sprendimu *Supremo Tribunal de Justiça* atmetė ieškovų skundus ir atmetė jų reikalavimus atsakovėms.

Pagrindinė byla (2013–2024 m.)

- 47 Ieškovai įprastos teisenos tvarka *Varas Cíveis de Lisboa* pareiškė ieškinį Portugalijos valstybei; ginčydami jų kolektyvinį atleidimą iš darbo jie teigė, kad 2009 m. vasario 25 d. *Supremo Tribunal de Justiça* sprendimas yra akivaizdžiai neteisėtas, nes jame neteisingai aiškinta verslo perdavimo sąvoka pagal Direktyvą 2001/23 ir pažeista pareiga kreiptis į Teisingumo Teismą.
- 48 Tame ieškinyje jie prašė iš Portugalijos valstybės priteisti i) kompensaciją už padarytą turtinę žalą, kurią sudaro visi negauti atlyginimai nuo kolektyvinio atleidimo datos (1993 m. balandžio 30 d.) iki *Supremo Tribunal de Justiça* sprendimo paskelbimo datos (2009 m. vasario 25 d.) tinkamai atsižvelgus į jų

kategoriją ir stažą, neišmokėtus atlyginimus iki numatomos pensinio amžiaus datos, taip pat kompensaciją už žalą, kurią sudaro gausimų pensijų vertės sumažėjimas; ii) neturtinės žalos atlyginimą; (iii) kompensaciją už žalą dėl negauto atlyginimo iki grąžinimo į darbą; iv) subsidiariai, žalą, patirtą dėl prarastos galimybės.

- 49 2013 m. gruodžio 31 d. *Varas Cíveis de Lisboa* pateikė Teisingumo Teismui prašymą priimti prejudicinį sprendimą iš esmės siekdamas išsiaiškinti, ar buvo verslo perdavimas pagal Direktyvą 2001/23 ir ar SESV 267 straipsnis turi būti aiškinamas taip, kad *Supremo Tribunal de Justiça* privalėjo kreiptis su prašymu priimti prejudicinį sprendimą.
- 50 2015 m. rugsėjo 9 d. Sprendime *Ferreira da Silva e Brito ir kt.* (C-160/14, EU:C:2015:565) Teisingumo Teismas konstatavo, kad (i) Direktyvos 2001/23 1 straipsnio 1 dalį reikia aiškinti taip, kad sąvoka „verslo perdavimas“ apima nagrinėjamą situaciją, ir kad (ii) SESV 267 straipsnio trečia pastraipa turi būti aiškinama taip, kad tokiomis aplinkybėmis, kaip susiklosčiusios pagrindinėje byloje, kai žemesnės instancijos teismai priėmė vienas kitam prieštaraujančius sprendimus dėl sąvokos „verslo perdavimas“, kaip ji suprantama pagal Direktyvos 2001/23 1 straipsnio 1 dalį, išaiškinimo ir įvairiose valstybėse narėse kyla sunkumų dėl šios sąvokos išaiškinimo, teismas, kurio sprendimai pagal nacionalinę teisę negali būti toliau apskundžiami teismine tvarka, privalo kreiptis į Europos Sąjungos Teisingumo Teismą dėl šios sąvokos išaiškinimo.
- 51 *Varas Cíveis de Lisboa* ieškinį atmetė.
- 52 Kai kurie ieškovai pateikė apeliacinį skundą *Tribunal da Relação de Lisboa* (Lisabonos apeliacinis teismas), o šis 2023 m. kovo 16 d. sprendimu atmetė visą apeliacinį skundą ir paliko galioti *Varas Cíveis* sprendimą (toliau – skundžiamas sprendimas).
- 53 Kai kurie ieškovai pateikė kasacinį skundą *Supremo Tribunal de Justiça* (Aukščiausiasis Teismas) ir būtent jis šiuo metu nagrinėjamas.

Glaustas prašymo priimti prejudicinį sprendimą pagrindimas

- 54 Nagrinėjamoje byloje iš esmės kyla klausimas dėl to, kaip vertinti Portugalijos valstybės civilinę deliktinę atsakomybę už vykdant teisminę funkciją padarytus veiksmus, kuriais pažeidžiama Sąjungos teisė, t. y. *Supremo Tribunal de Justiça* 2009 m. vasario 25 d. paskelbus sprendimą, turint omenyje du esminius aspektus:
- a) tas teismas netinkamai aiškino sąvoką „verslo perdavimas“, atsižvelgiant į Direktyvą 2001/23 ir jam nurodytas faktines aplinkybes;
  - b) tas teismas turi pareigą kreiptis į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą, kaip to prašė kai kurie ieškovai, atsižvelgiant į

- skirtingus teismų dėl to paties klausimo priimtus sprendimus ir į tai, kad *Supremo Tribunal de Justiça* yra paskutinės instancijos nacionalinis teismas.
- 55 Kitaip nei SESV 340 straipsnyje, kuriame numatyta Europos Sąjungos įstaigų, institucijų, įstaigų ir organų deliktinė atsakomybė, Sutartyse nėra aiškiai numatyta valstybių narių atsakomybė už Sąjungos teisės pažeidimą.
  - 56 Vis dėlto Teisingumo Teismas nuo tada, kai priėmė 1991 m. lapkričio 19 d. Sprendimą *Francovich ir kt.* (C-6/90 ir C-9/90, EU:C:1991:428) nuolat teigė, kad tokia atsakomybė egzistuoja.
  - 57 Tame sprendime Teisingumo Teismas įtvirtino principą, kad valstybės narės privalo atlyginti žalą, padarytą privatiems asmenims dėl jų padarytų Sąjungos teisės pažeidimų, ir apibrėžė šios atsakomybės atsiradimo sąlygas.
  - 58 Ši Teisingumo Teismo jurisprudencija buvo ne kartą patvirtinta įvairiuose vėlesniuose sprendimuose; Teisingumo Teismas taip pat pareiškė, kad šis principas galioja, nesvarbu dėl kurios valstybės narės institucijos ar subjekto veiksmų ar neveikimo padarytas šis pažeidimas.
  - 59 2003 m. rugsėjo 30 d. Sprendime *Köbler* (C-224/01, EU:C:2003:513) Teisingumo Teismas aiškiai nurodė, kad valstybės narės atsako ir už Sąjungos teisės pažeidimus, padarytus teisminės institucijos, veikiančios kaip galutinė instancija (kaip yra nagrinėjamu atveju), veiksmais. Šią jurisprudenciją Teisingumo Teismas ne kartą patvirtino.
  - 60 Nagrinėjant pagrindinę bylą pirmojoje ir antrojoje instancijose buvo teigiama, kad netikslinga pateikti naujus prejudicinius klausimus, nes ieškovų pasiūlytų klausimų pateikimas reikštų, kad Teisingumo Teismas turėtų nurodyti, kaip spręstinas šis ginčas, o tai priklauso kiekvienos valstybės teismų jurisdikcijai.
  - 61 Vis dėlto byloje, kurioje priimtas Sprendimas *Köbler*, reikėjo išsiaiškinti, ar būtent Teisingumo Teismas turėjo patikrinti, ar toje pagrindinėje byloje valstybė narė buvo atsakinga už Sąjungos teisės pažeidimą dėl nacionalinio teismo sprendimo, ar šį vertinimą galėjo atlikti tik nacionaliniai teismai.
  - 62 Atsakydamas į šį klausimą Teisingumo Teismas pirmiausia nurodė, kad kriterijus, leidžiančius nustatyti valstybių narių atsakomybę už Sąjungos teisės pažeidimus privatiems asmenims padarytą žalą, iš principo turi taikyti nacionaliniai teismai, laikydamiesi Teisingumo Teismo tuo klausimu pateiktų gairių.
  - 63 Vis dėlto, iš karto po to Teisingumo Teismas patvirtino, kad turėjo visą informaciją, kad galėtų nustatyti, ar įvykdytos valstybės narės atsakomybės sąlygos. Be to, jis pareiškė, kad turėjo patikrinti, ar toks Sąjungos teisės pažeidimas yra toks aiškus, kad pagal Sąjungos teisę kyla valstybės narės atsakomybė dėl vieno iš jos galutinės instancijos teismų sprendimo.

- 64 Visai neseniai šis požiūris buvo išreikštas 2016 m. liepos 28 d. Sprendime *Tomášová* (C-168/15, EU:C:2016:602); jame vienas iš nagrinėtų prejudicinių klausimų buvo tas, ar šios valstybės teismo elgesys, kaip jį apibūdino ieškovė, buvo pakankamai aiškus Sąjungos teisės pažeidimas.
- 65 Atsakydamas į šį prejudicinį klausimą Teisingumo Teismas išnagrinėjo konkrečias toje byloje nagrinėjamas faktines aplinkybes ir padarė išvadą, kad nors byla nagrinėjantis teismas žinojo visas faktines ir teisines aplinkybes, būtinas tam, kad *ex officio* įvertintų, ar sutarties sąlyga yra nesąžininga pagal Direktyvą, nepadarytas pakankamai aiškus Sąjungos teisės pažeidimas.
- 66 Teisingumo Teismas ne tik nurodė kriterijus, kurias remiantis galima konstatuoti, kad padarytas aiškus Sąjungos teisės pažeidimas, bet ir vertino, ar šie kriterijai buvo patenkinti kiekvienu konkrečiu atveju ir patikrino nacionalinių teismų veiksmus ir taip pirmiau nurodytose bylose konstatavo, kad nepadarytas aiškus Sąjungos teisės pažeidimas.
- 67 Iš to, kas išdėstyta neišplaukia, kad Teisingumo Teismas veikė vietoj nacionalinio teismo ir išsprendė konkrečias bylas. Teisingumo Teismas akcentavo lygiavertiškumo ir veiksmingumo principus ir konkrečiai Sprendime *Tomášová* konstatavo, kad taisyklės, susijusios su žalos, padarytos dėl Sąjungos teisės pažeidimo, atlyginimu, kaip antai taisyklės dėl tokios žalos įvertinimo arba dėl reikalavimo ją atlyginti ir kitų galimų teisių gynimo priemonių sąsajos, nustatomos kiekvienos valstybės narės nacionalinėje teisėje laikantis lygiavertiškumo ir veiksmingumo principų.
- 68 Remiantis tuo, kas nurodyta, atsižvelgiant į tai, kad valstybių narių atsakomybė už jos institucijų, įskaitant nacionalinius galutinės instancijos teismus, veiksmus ir neveikimą, pažeidžiančius Sąjungos teisę, grindžiama Sąjungos teise, kurioje nustatyti tos atsakomybės atsiradimo kriterijai (nors siejant su nacionaline teise ir paisant lygiavertiškumo ir veiksmingumo principų, kaip nurodyta pirmiau), pateisinama tai, kad būtent Teisingumo Teismas visoje Sąjungoje vienodintų jurisprudenciją dėl šių kriterijų vertinimo.
- 69 Iš Teisingumo Teismo jurisprudencijos matyti, kad šis teismas suteikia sau „išimtinę jurisdikciją“, nes ne tik nustatė „pakankamai aiškaus Sąjungos teisės pažeidimo“ buvimo kriterijus, bet ir taikė šiuos kriterijus konkrečiose prašymus priimti prejudicinį sprendimą pateikusių teismų nagrinėjamose bylose.
- 70 Be to, skundžiamame sprendime nurodyta, kad 2015 m. rugsėjo 9 d. Sprendime *Ferreira da Silva e Brito ir kt.* (C-160/14, EU:C:2015:565) priimtame išnagrinėjus toje byloje pateiktus prejudicinius klausimus, Teisingumo Teismas verslo perdavimo sąvoką nagrinėjo atsižvelgdamas į 2015 m. egzistavusią Teisingumo Teismo jurisprudenciją, nors *Supremo Tribunal de Justiça* priėmė sprendimą šiuo klausimu 2009 metais. Skundžiamame sprendime taip pat teigiama, kad Teisingumo Teismo sprendime yra kelios „akivaizdžios ir gana didelės klaidos“.

- 71 Šios klaidos, kaip teigiama skundžiamame sprendime, padarytos nurodant faktines ginčo aplinkybes ir teigiant, kad „TAP pasamdė kai kuriuos buvusius AIA darbuotojus“, nors skundžiamame sprendime nurodyta, kad „TAP neįdarbino nė vieno AIA darbuotojo“. Kaip nurodyta, dvi nuolatinės darbuotojos (ir tik dvi) grįžo į TAP; jos buvo komandiruotos teikti paslaugas AIA (kurios didžiausioji akcininkė buvo TAP), bet, likvidavus AIA, toliau ėjo savo pareigas TAP.
- 72 Skundžiamame sprendime taip pat nurodyta, kad savo sprendime Teisingumo Teismas teigė, jog *Supremo Tribunal de Justiça* nurodė, kad „AIA veikė pagal licenciją, kuri negali būti perduodama, todėl verslo perduoti nebuvo įmanoma, t. y. buvo galima parduoti tik atskirus daiktus, o ne pačią verslą“, o tai „nėra tiesa, nes šie argumentai pirmiau buvo išdėstyti *Tribunal da Relação* sprendime, kurį paminėjo *Supremo Tribunal de Justiça*, bet ta dalimi nesirėmė. Iš tiesų nepritarta „tam kad AIA turi padalinį, saistomą neperleidžiamos licencijos, nes, atsižvelgiant į tai, kad TAP turi teisę vykdyti veiklą tiek „reguliuojamą“, tiek „nereguliuojamą“ skrydžių srityje, nereguliuojamo oro susisiektimo verslo susaistymas su licencija netrukdo TAP eksploatuoti tokio verslo“.
- 73 Kaip matyti iš skundžiamo sprendimo, be šių klaidų, „dar pastebėta, kad toli gražu išnagrinėtos ne visos reikšmingos faktinės aplinkybės, ką netiesiogiai rodo aplinkybės, kuriomis darba nutraukė minėtos dvi nuolatinės darbuotojos, TAP kaip kreditorės padėtis AIA atžvilgiu, tai, kad naudota „smulki įranga“ perduota vykdant likvidavimo veiksmus (turint omenyje, kad TAP buvo kreditorė), papildomi argumentai, susiję su tuo, kad TAP vykdė orlaivių nuomos sutartis ir juos grąžino nuomotojui toms sutartims pasibaigus, taip pat argumentai, kad ji vykdė užsakomuosius skrydžius, dėl kurių jau buvo sutarta su kelionių organizatoriais dėl 1993 m. vasaros, atsižvelgdama į pinigines baudas dėl nevykdymo, kurios iš tikrųjų blogino TAP, kaip AIA kreditorės, padėtį.
- 74 Tuo remdamasis *Tribunal da Relação* daro išvadą, kad „atsižvelgiant į Teisingumo Teismo sprendime padarytas klaidas ir tai, kad nenurodytos visos reikšmingos faktinės aplinkybės, tas sprendimas turi būti vertinamas labai kritiškai, analizuojant nustatytus trūkumus“.
- 75 Kadangi Teisingumo Teismo sprendimas teisiškai pagrįstas su klaidomis – netinkamai įvertintos ginčo aplinkybės arba nagrinėtos ne visos reikšmingos faktinės aplinkybės – pagal Sąjungos teisės nuostatas būtina Teisingumo Teismui pateikti naujus prejudicinius klausimus, o, ne, kaip teigiama skundžiamame sprendime, kritiškai vertinti to teismo priimtą sprendimą.
- 76 Naujų prejudicinių klausimų Teisingumo Teismui pateikimas yra privalomas, kai vykstant procesui išlieka poreikis kreiptis su prašymu priimti prejudicinį sprendimą, turint omenyje, kad nagrinėjant tą pačią nacionalinę bylą galima pateikti ir kelis prašymus priimti prejudicinį sprendimą ir tai bet kuriuo atveju nėra jokia išskirtinė iniciatyva.

- 77 Be to, net jei Teisingumo Teismo atsakymas susijęs su momentu, kuris nereikšmingas sprendžiant konkrečią bylą, tai nereiškia, kad reikia tiesiog netaikyti to privalomo sprendimo, bet būtina iš naujo kreiptis į Teisingumo Teismą, paaiškinant, kad siekiant teisingai išspręsti ginčą reikalinga žinoti, ar sprendimas, priimtas toje byloje, taip pat taikomas tuo momentu, kai teismas priėmė sprendimą, kuriuo tariamai pažeista Sąjungos teisė.
- 78 Todėl, reikia atsižvelgti į tai, kad prašyme priimti prejudicinį sprendimą, kuris jau pateiktas dėl tos pačios bylos, Teisingumo Teismas savo poziciją pareiškė dėl to, ar nagrinėjamos bylos faktinės aplinkybės galėjo patekti į sąvoką „verslo perdavimas“ pagal Direktyvą 2001/23. Vis dėlto, Teisingumo Teismas šį klausimą nagrinėjo neatsižvelgdamas į tą momentą, kai *Supremo Tribunal de Justiça* priėmė šioje byloje ginčijamą sprendimą, t. y. 2009 m. vasario 25 d., nes turėjo remtis tuo metu egzistavusia Teisingumo Teismo jurisprudencija.
- 79 Be to, Teisingumo Teismas patvirtino, kad *Supremo Tribunal de Justiça* pažeidė SESV 267 straipsnį, kai priimdamas 2009 metų sprendimą nesikreipė su prašymu priimti prejudicinį sprendimą ir išaiškinti direktyvą tam, kad būtų galima nustatyti, ar byloje nustatytos aplinkybės galėjo patekti į Direktyvoje numatytą sąvoką „verslo perdavimas“.
- 80 Vis dėlto jis nepareiškė savo pozicijos dėl to (kadangi jo to neklausta), ar tas pažeidimas buvo pakankamai aiškus, kad juo būtų galima pagrįsti Portugalijos valstybės atsakomybę.
- 81 Dėl kilusių abejonių *Supremo Tribunal de Justiça* mano, kad tai pateisina naujo prašymo priimti prejudicinį sprendimą pateikimą, atsižvelgiant į Sąjungos teisės viršenybę ir būtinybę užtikrinti Sutarčių vienodą aiškinimą ir taikymą.
- 82 Viena vertus, kalbant apie ES teisės viršenybę vidaus teisės atžvilgiu, kiek tai susiję su valstybės atsakomybe už ES teisės pažeidimus, šia atsakomybe siekiama užtikrinti visišką šios teisės veikimą ir visų pirma veiksmingą teisminę darbuotojų teisių apsaugą, kurią siekta užtikrinti tiek Direktyva 77/187, tiek Direktyva 2001/23.
- 83 Kita vertus, kalbant apie būtinybę užtikrinti vienodą Sutarčių aiškinimą ir taikymą, kiek tai susiję su valstybių narių atsakomybe dėl jų galutinės instancijos teismų padaryto Sąjungos teisės pažeidimo, nėra žinomas joks kitas Teisingumo Teismo sprendimas, nei priimtas šioje byloje, kuriame šis klausimas būtų išnagrinėtas nagrinėjant ieškinį, susijusį su Direktyvoje 2001/23 numatyta verslo perdavimo sąvoka.
- 84 Teikiant šį prašymą priimti prejudicinį sprendimą būtina Teisingumo Teismui pateikti vieną prejudicinį klausimą dėl to, ar nagrinėjamu atveju 2009 m. vasario 25 d. *Supremo Tribunal de Justiça* sprendime padarytas pakankamai aiškus Sąjungos teisės pažeidimas dėl to, kad atsižvelgiant į Sąjungos teisę neteisingai išaiškinta sąvoka „verslo perdavimas“, ar dėl to, kad neįvykdyta pareiga kreiptis į Teisingumo Teismą su prašymu priimti prejudicinį sprendimą.

- 85 Kaip matyti iš suformuotos Teisingumo Teismo jurisprudencijos, yra trys valstybių narių atsakomybės už žalą, padarytą privatiems asmenims dėl joms priskirtinų Sąjungos teisės pažeidimų, taikymo sąlygos, t. y. (i) pažeista Sąjungos teisės norma siekiama suteikti teisių privatiems asmenims, (ii) pažeidimas yra pakankamai aiškus ir (iii) yra tiesioginis priežastinis ryšys tarp pažeidimo ir nukentėjusiųjų šalių patirtos žalos.
- 86 Nagrinėjamu atveju, kadangi nekyla abejonių dėl to, kad pagal direktyvas 77/187 ir 2001/23 darbuotojams suteikiama teisė, kuria jie gali tiesiogiai remtis, t. y., kad jiems būtų taikoma Sąjungos teisės sąvoka „verslo perdavimas“, jeigu Teisingumo Teismas nuspręstų, kad *Supremo Tribunal de Justiça* padarė pakankamai aiškų pažeidimą esant pirmiau nurodytoms sąlygomis, galimybė, kad žala bus atlyginta priklausys vien nuo to, ar yra tiesioginis priežastinis ryšys tarp šio pažeidimo ir padarytos žalos.
- 87 Skundžiamame sprendime *Tribunal da Relação* nevertino šio priežastinio ryšio, nes nusprendė, kad, atsižvelgiant į Teisingumo Teismo jurisprudenciją, nebuvo reikšmingos teismo klaidos. Taigi jis padarė išvadą, kad *Supremo Tribunal de Justiça* veikė teisėtai, priimdamas 2009 m. vasario 25 d. sprendimą.
- 88 Jeigu Teisingumo Teismas nuspręstų, kad tą dieną, kai *Tribunal de Justiça* paskelbė šioje byloje nagrinėjamą sprendimą, t. y. 2009 m. vasario 25 d., reikėjo padaryti išvadą, kad nustatytos faktinės aplinkybės reiškė verslo perdavimą pagal minėtas direktyvas, ir kad savo veiksmais *Supremo Tribunal de Justiça* padarė pakankamai aiškų Sąjungos teisės pažeidimą, reikės nuspręsti, kad kolektyvinis ieškovų atleidimas iš darbo turėtų būti pripažintas neteisėtu. Tai reikštų, kad jie turi teisę į patirtos žalos atlyginimą.
- 89 Vis dėlto, klostantis aplinkybėms Portugalijos teisės sistemoje galiojo LCCT 23 straipsnio 2 dalis, kurioje buvo nustatyta, kad kompensacijos sumokėjimas reiškė, jog darbuotojas sutiko, jog būtų atleistas.
- 90 Byloje, kurioje priimtas 2009 m. vasario 25 d. *Supremo Tribunal de Justiça* sprendimas, buvo įrodyta, kad darbuotojai ieškovai sutiko, kad jiems būtų sumokėta kompensacija dėl kolektyvinio atleidimo iš darbo ir jie taip pasielgė, nes buvo įsitikinę, kad AIA likvidavimas yra neišvengiamas.
- 91 Taip pat buvo įrodyta, kad tuo metu ieškovai nežinojo, kad nutraukusi jų darbo sutartis TAP vykdys kai kuriuos užsakomuosius skrydžius, kuriuos iki tol vykdė AIA, ar kad TAP perims dalį pastarosios įrangos, įskaitant orlaivius.
- 92 Minėtame 2009 m. vasario 25 d. Sprendime *Supremo Tribunal de Justiça* netaikė LCCT 23 straipsnio 2 dalies, nes manė, jog kolektyvinis atleidimas iš darbo yra teisėtas, todėl tą dalį kasacinio skundo, kuri buvo susijusi su šiuo klausimu, jis atmetė.
- 93 Vis dėlto toje pačioje byloje, t. y., kurioje ginčytas kolektyvinis atleidimas iš darbo, *Tribunal da Relação de Lisboa* nusprendė, kad minėtas straipsnis tikrai

taikomas, atsižvelgiant į tai, kad visiems ieškovams, išskyrus vieną, išmokėtos kompensacijos, o tai reiškė valią sutikti būti atleidžiamu iš darbo ir negalėjimą ginčyti kolektyvinio atleidimo iš darbo.

- 94 Šioje byloje, siekiant nustatyti priežastinį ryšį tarp tariamo Sąjungos teisės pažeidimo ir darbuotojų patirtos žalos, reikia įvertinti LCCT 23 straipsnio 3 dalyje įtvirtintos teisės normos aiškinimą ir taikymą ir nustatyti, ar ji atitiko tuo metu galiojusią Sąjungos teisę, t. y. Direktyvą 77/187.
- 95 Jeigu būtų pripažinta, kad 2009 m. vasario 25 d. Sprendime *Supremo Tribunal de Justiça* nagrinėtos situacijos atveju tikrai buvo verslo perdavimas, taikant LCCT 23 straipsnio 3 dalį būtų užkirstas kelias, kad TAP būtų perduotos pardavimo momentu buvusios AIA teisės ir pareigos pagal darbo sutartis, nes darbuotojai sutiko, kad jiems būtų išmokėtos kompensacijos už jų darbo sutarčių nutraukimą dėl AIA įvykdyto kolektyvinio atleidimo iš darbo.
- 96 Todėl *Supremo Tribunal de Justiça* mano, kad siekiant įvertinti tą priežastinį ryšį, taip pat pagrįsta pateikti prejudicinį klausimą dėl šio aspekto.

Prejudiciniai klausimai

1. Atsižvelgiant į pirmiau nurodytas nustatytas faktines aplinkybes ir į 2009 m. vasario 25 d. egzistavusią Teisingumo Teismo jurisprudenciją, ar tą dieną 1977 m. vasario 14 d. Tarybos direktyva 77/187/EEB dėl valstybių narių įstatymų, skirtų darbuotojų teisių apsaugai įmonių, verslo arba įmonių ar verslo dalių perdavimo atveju, suderinimo ir 2001 m. kovo 12 d. Tarybos direktyva 2001/23 dėl valstybių narių įstatymų, skirtų darbuotojų teisių apsaugai įmonių, verslo arba verslo dalių perdavimo atveju, suderinimo, ypač pastarosios direktyvos 1 straipsnio 1 dalis, kurioje paaiškinama sąvoka „perdavimas“, turėjo būti aiškinamos taip, kad sąvoka „verslo perdavimas“ apėmė situaciją, kai užsakomųjų skrydžių rinkoje veikianti įmonė yra likviduojama sprendimu, priimtu jos didžiausio akcininko, kuris pats yra oro transporto įmonė ir kuris vykstant likvidavimui atliko veiksmus, kuriuos geriausiai apibūdina pirmiau nurodytos nustatytos faktinės aplinkybės?

2. Jei taip, atsižvelgiant į pirmiau nurodytas nustatytas faktines aplinkybes ir 2009 m. vasario 25 d. egzistavusią Teisingumo Teismo jurisprudenciją, ar laikytina pakankamai aiškiu Sąjungos teisės pažeidimu pozicija, kurią tą pačią priimtame sprendime išreiškė *Supremo Tribunal de Justiça*, kuris, nagrinėdamas bylą kaip galutinė instancija ir atsižvelgęs į jam žinomas faktines aplinkybes, nusprendė, kad minėtos direktyvos, visų pirma 2001 m. kovo 12 d. Tarybos direktyvos 2001/23/EB 1 straipsnio 1 dalis, turėjo būti aiškinamos taip, kad sąvoka „verslo perdavimas“ neapima ankstesniame klausime aprašytos situacijos?

3. Atsižvelgiant į pirmiau nurodytas nustatytas faktines aplinkybes ir 2009 m. vasario 25 d. egzistavusią Teisingumo Teismo jurisprudenciją, ar laikytina pakankamai aiškiu Sąjungos teisės pažeidimu pozicija, kurią tą pačią dieną priimtame sprendime išreiškė *Supremo Tribunal de Justiça* (Aukščiausiasis

Teismas), kuris, nagrinėdamas bylą kaip galutinė instancija ir atsižvelgęs į jam žinomas faktines aplinkybes, nusprendė, kad EB 234 straipsnis (dabar SESV 267 straipsnis) turėjo būti aiškinamas taip, kad šis *Supremo Tribunal de Justiça* (Aukščiausiasis Teismas), atsižvelgdamas į pirmajame prejudiciniame klausime aprašytas faktines aplinkybes ir tai, kad bylą nagrinėję žemesnės instancijos teismai priėmė tarpusavyje prieštaraujančius sprendimus, neprivalėjo Teisingumo Teismui pateikti prejudicinio klausimo dėl Direktyvos 2001/23/EB 1 straipsnio 1 dalyje numatytos sąvokos „verslo perdavimas“ tinkamo išaiškinimo?

4. Jeigu į pirmąjį klausimą, taip pat į kurį nors iš dviejų pirmesnių klausimų arba į abu būtų atsakyta teigiamai, padarant išvadą, kad buvo padarytas aiškus Sąjungos teisės pažeidimas – tokiu kaip nagrinėjamu atveju, kai buvo įrodyta, jog darbuotojai sutiko, kad jiems būtų sumokėta kompensacija dėl kolektyvinio atleidimo iš darbo, nes buvo įsitikinę, kad jų darbdavės *Air Atlantis* likvidavimas buvo neišvengiamas ir nežinojo, kad nutraukusi jų darbo sutartis, atsakovė TAP vykdys bent dalį užsakomųjų skrydžių, kuriuos iki tol vykdė *Air Atlantis*, ar kad jai bus perduota dalis pastarosios įrangos, įskaitant orlaivius – ar 1977 m. vasario 14 d. Tarybos direktyvos 77/187/EEB 3 straipsnio 1 dalis turi būti aiškinama taip, kad pagal ją draudžiama nacionalinė teisės nuostata, kaip antai 1989 m. *Decreto-Lei n.º 64-A/89* 23 straipsnio 3 dalis, kuri jau nebegalioja, bet buvo taikoma klostantis pagrindinės bylos aplinkybėms, ir pagal kurią „šiam straipsnyje numatytos kompensacijos išmokėjimas darbuotojui prilygsta sutikimui būti atleistam iš darbo“?